

■ Positionering van supervisie ten opzichte van de leertherapie

In dit artikel zoek ik naar de eigenheid van supervisie ten opzichte van leertherapie in de opleidingen zoals wij deze vorm geven binnen Balans. Voor de eenvoud van het lezen gebruik ik therapeut en therapeutische relatie, hoewel er niet steeds een zuiver therapeutisch mandaat is in de voorbeelden. Het gaat wel steeds over het gebruik van therapeutische kennis en vaardigheden in een hulpverlenend beroep waar alle opleidingen binnen ‘Cliënt, Gezin, Familie’ zich op richten.

De persoon van de therapeut en zijn vermogen om een goede samenwerkingsrelatie op te bouwen met zijn cliënten is het belangrijkste element in de therapie. Dit heeft belangrijke consequenties voor de supervisie. Als we het over de persoon van de therapeut moeten hebben en over hoe deze aanwezig is in relatie tot zijn cliënt(en), dan is het van belang om tijdens de supervisie op te pikken hoe de supervisor(en) relaties aangaan met de collega's en de supervisor. Zo doen zich onvermijdelijk leertherapeutische momenten voor in de supervisie. In hoeverre we hierbij kunnen blijven stilstaan, zonder de beroepsrol uit het oog te verliezen, illustreer ik aan de hand van een voorbeeld. Tijdens de leertherapie staat ‘het zelf’ van de therapeut centraal, tijdens de supervisie zijn bekwaamheid om zijn ‘zelf’ helpend in te zetten in de therapeutische relatie.

Tijdens een supervisie brengt Anne een casus.

Anne werkt in een dagcentrum en vertelt over haar eerste huisbezoek bij het gezin van Fran. Fran woont met haar moeder in een klein werkmanshuisje in een verloederde buurt in de stad. Het huisje ziet er vervallen en onbewoonbaar uit. Als ze aanbelt komt Vanessa, de moeder van Fran, opendoen. Anne stelt zich voor en zegt dat ze een afspraak hadden. Vanessa reageert verbaasd. Ze was dit duidelijk al vergeten. Ze laat Anne binnen. Een onfrisse geur komt Anne tegemoet. In het keukentje zitten nog een man en een vrouw. Zij blijken burens te zijn. De tafel staat vol lege bierflesjes, kranten en tijdschriften liggen her en der verspreid tussen vieze kopjes en de resten van een ontbijt. Eén en ander wordt opzij geschoven om Anne plaats te geven. Twee grote honden komen Anne begroeten. Vanessa vraagt aan Anne of ze koffie wil. Ze plukt een kopje van tussen de berg afwas op het aanrecht en spoelt het even om. Als het kopje voor haar staat, blijkt het niet helemaal proper en Vanessa vult het met lauwe koffie uit een besmeurde thermoskan.

Wanneer we deze casus van Anne bekijken, merk ik op dat we enthousiast allerlei analyses en hypothesen maken vanuit alles wat zij verder aanreikt. We gaan echter voorbij aan wat hier en nu gebeurt tussen ons en Anne en aan wat gaande was tijdens het huisbezoek. Ik vraag Anne om haar aandacht daarop te richten, welke indruk dit op haar maakte, welke interpretaties en ideeën bij haar zijn opgekomen. Aan de groep vraag ik om zich in deze situatie te verplaatsen en hetzelfde te doen. Ook ikzelf doe dit.

Niemand voelt zich comfortabel in de situatie. Als ik vraag wie het kopje koffie zou uitdrinken, krijg ik verschillende antwoorden, gaande van zich forceren om het uit te drinken tot het subtiel laten staan van het kopje. Als we dit verder onderzoeken sluit dit niet echt aan bij het eigen gewaar zijn dat ze eerder hebben opgeschreven. Er komt weerstand als ik aangeef dat het hier zinvol kan zijn om eerlijk aan Vanessa te zeggen hoe je dit werkelijk ervaart.

Alle reacties zijn voor elke supervisor de voor hen op dit moment de best mogelijke manieren om met deze context om te gaan als persoon. Nu is de supervisie vraag of dit ook professioneel de beste manier is. Ben ik echt aanwezig? Ga ik de situatie werkelijk aan? Maak ik verschil? Wat met normen en waarden, met respect? Kan ik dit nu al uit evenwicht brengen om beweging te krijgen? ...

Het eigen gewaar zijn op dit moment in de supervisie is het eerste wat onder de aandacht wordt gebracht en aangescherpt. Het bestaat en wordt groot gemaakt in plaats van ingehouden. Het zelf van de therapeut, in zijn relaties, in zijn eigen context, wordt gestimuleerd om te verschijnen. Hoe betrouwbaar was (is) het daar om je te laten zien zoals je voelt en denkt? Dat je je hier in allerlei bochten wringt om sympathiek te blijven, dat je erg je best gaat doen om deze mensen niet tegen het hoofd te stoten en ze te helpen, zal iets te maken hebben met je eigen geschiedenis in je eigen context, die hier en nu verschijnt. Daar gaan we dus op in. Wat hebben jullie nu ter beschikking uit de leertherapie om jezelf te begrijpen in de reactie die je nu geeft?

Ik sta hier enkel stil bij de belemmeringen van Anne die ze meedraagt uit haar geschiedenis. Bij haar thuis heeft ze dikwijls haar gewaar zijn niet laten zien. Haar ouders konden de moeilijkheden die Anne met hen ondervond, niet beluisteren noch erkennen. Haar vader werd boos omdat ze te weinig respect toonde voor al zijn inspanningen. Haar moeder was zo gekwetst dat ze er dagen depressief van was. Ze geraakte er niet zelfstandig bovenop. Als Anne over haar moeder vertelt, verschijnen tranen in haar ogen. Anne doet alles om haar tranen weg te slikken. De groep wordt stil en zit gespannen. Iets wil gebeuren en wordt tegengehouden.

Het is van het allergrootste belang dat de supervisor geleidelijk aan vertrouwen krijgt door zelf in de supervisie te ervaren dat open en rechtstreeks spreken en aangesproken worden helend kan werken. Hier gebeurt dit doordat hij zich bewust wordt van iets van zichzelf in zijn context vroeger, dat nu speelt en aangegaan wordt. Dit gesteund door supervisor en geleidelijk steeds meer door de collega's-supervisors.

Ik kies om het aan te gaan en verwoord wat ik zie, namelijk dat de tranen willen komen en dat ze tegengehouden worden. Anna zegt zich te schamen voor haar tranen maar laat ze ondertussen toch komen. Ik vraag haar te onderzoeken wat hier

en nu het meest deugd doet. Het mogen wenen of de schaamte. Ze weent en vertelt dat haar moeder twee jaar geleden is overleden. Ik vertel dat dit me raakt. Je hebt zo weinig van jezelf kunnen tonen aan haar en nu lijkt je haar erg te missen omdat je nog zoveel met haar zou willen delen. Nu laat ze diep verdriet zien. Iemand uit de groep biedt haar een zakdoekje aan. We laten het verdriet nog even zijn en Anne droogt geleidelijk haar tranen. Ik vraag aan de groep wat hierover nog wil gezegd zijn en we ronden dit af. Een korte pauze is hier helpend.

Voor de beroepsrol van de therapeut gebeuren hier heel belangrijke zaken. De supervisor staat model voor wat het riskeren van het weten (zo ervaar ik het en dat denk ik erover) naar het niet weten (wat zal dit met Anne doen en hoe zal zij er betekenis aan geven) teweeg kan brengen. Anne wordt uitgenodigd zich te riskeren in de nieuwe context van de supervisie om zich te laten zien in haar verdriet. Ze ervaart (net als de andere supervisanten van de groep) hoe de supervisor zich riskeert door het verdriet te laten zijn, te tonen wat dit met hem doet, er een erkennende betekenis aan te geven en deze naar haar toe te verwoorden. Ze ervaart hoe dit haar in beweging zet naar iets wat ze uit zichzelf eerder niet zou doen. Deze ervaring zal veel invloed hebben op het vertrouwen dat Anne nodig heeft dat zichzelf inbrengen in de therapeutische relatie helend kan werken.

Verrijkt met deze ervaring keren we terug naar de casus. We gaan nu verder op zoek hoe Anne zich passend bij zichzelf en passend bij de context in het volgende huisbezoek kan inbrengen. We staan vooral stil bij wat dit bij Anne oproept en welke belemmeringen zij hier en nu tegenkomt als ze uitgenodigd wordt tot deze actie. We dringen vooral geen actie op. We bekijken in hoeverre Anne partijdig is met zichzelf. Hoe ze zich vanuit haar eigenwaarde afbakent en verschillend durft zijn. We proberen dit erkennend te doen, we zijn dus bij haar inspanningen om te geven en de lasten die ze daarbij ondervindt. Dit is moeilijk voor de supervisanten. Ze vervallen steeds in het bieden van oplossingen in plaats van in het hier en nu van de relatie met Anne te blijven, en in te brengen wat er gebeurt. Maar de supervisor merkt op en ze leren. Steeds maakt hij ook de parallel met het aanwezig kunnen zijn in de reële situatie van de casus. Het ervaren hier en nu dient voor ginds en straks. Als we merken dat Anne iets meer vertrouwen heeft ontwikkeld om zichzelf in te brengen, zoeken we hoe ze dit kan doen met respect voor Vanessa in haar situatie. We letten op de meerzijdige partijdigheid.

Na wat zoeken en oefenen ziet Anne het zitten om het volgende in te brengen bij haar volgende huisbezoek: "Vanessa, ik wil je zeggen dat ik mij vorige keer niet welkom heb gevoeld. Ik voelde me niet echt gerespecteerd. Ik heb veel moeite gedaan om te blijven, maar het liefst was ik weer weg gegaan. Mijn normen liggen heel anders, ik kom precies uit een andere wereld.

Ik ben dan ook verbaasd dat jij je hier goed kan voelen. Alles straalt hier voor mij zo weinig zorgzaamheid uit, alles lijkt hier verwaarloosd. Ik vraag me eerlijk af of jij je hier echt goed in voelt en of er nog voldoende respect is in je leven."

We letten er dus op dat Anne iets zegt over zichzelf en een hypothese maakt over hoe dit alles zou kunnen zijn voor Vanessa. Ze riskeert zich dus vanuit een weten in het niet weten. Niet zomaar, maar vanuit het zorgvuldig aanvoelen van de situatie en het erkennend proberen zijn met de hypothese. Iets in de situatie wordt uit evenwicht gebracht om te kunnen bewegen. Hier is dit niet zozeer de inhoud van belang, maar vooral het open durven inbrengen van wat echt gevoeld en gedacht wordt. Ook Vanessa wordt onmiddellijk aangesproken en zodoende uitgenodigd om zich te tonen.

Ik vraag Anne aandacht te hebben voor wat dit doet met Vanessa en wat zij er mee doet in de relatie. Wat daar gebeurt te laten zijn en op te merken, om het vervolgens weer erkennend in te brengen. Ik nodig haar verder uit vooral aanwezig te blijven met haar denken en voelen en mee te dragen (en niet te verdragen) wat er gaande is, net zoals ze dit hier in de supervisie zelf heeft ervaren.

Anne ziet er helemaal opgeklaard uit en zit vol energie. Ze ziet uit naar het volgend huisbezoek. Ze is nog onzeker, maar wil het zeker proberen. We zijn benieuwd naar haar verslag in de volgende supervisie.

Er blijven hier nog veel vragen onbeantwoord. Betekent dit dan dat wij zomaar alles kunnen zeggen? Waar ligt de grens? Hoe kunnen wij inschatten wat cliënten aankunnen? Dit zijn allemaal vragen die van belang zijn en aandacht verdienen, maar niet direct onderwerp zijn van dit artikel. Hier heb ik enkel willen tonen hoe we binnen supervisie bezig kunnen zijn met de persoon van de therapeut binnen zijn beroepsrol in het aangaan van een helpende relatie met zijn cliënt.

Eddy Vandersteene

Eddy Vandersteene is opleidingscoördinator voor Gezinsbegeleiding, Gezinsgericht werken en Hulpverlenend werken met de cliënt in zijn context in Balans, hij is tevens supervisor, leer- en psychotherapeut.

Literatuur

- Huisman, Paul.
Omgaan met grenzen tussen supervisie en therapie/Huisman Paul
In: Visies op supervisie, reflecties op de praktijk, Antje van Laker-
veld en Ineke Tijmes (Red.) (2004) Soest: Nelissen
- Rosseel, Luc
De psychotherapeutische relatie: een bijzonders erotische relatie/
Rosseel Luc - Leuven: KU, faculteit geneeskunde
Verhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van
master in de familiale en seksuologische wetenschappen o.l.v.
Prof. Dr. Jan Godderis